

nam si ex ignorantia facti vel juris id faciat, etiamsi non omnino inculpabilis sit, non incurret; nam ultra particulam *scienter*, additur verbum *presumpserit*, quod majorem contumaciam requirit. Persona autem incurrens dicitur esse magister vel Doctor. De quibus vocibus dubitari potest, an sint nomina gradus, vel officii docendi, utrumque enim significare solent. Videntur sane hic indifferenter accipi; itaque sit tantum docens, sive etiam Doctor academice, incurret, si aliquam actionem hic prohibitam exercent. Et fortasse nomen Doctoris propter gradum positum est, magistri vero propter officium docendi, nam Jurisperiti aut medici non solent ratione gradus magistri appellari.

40. *Dubium enodatur.* — Duplex vero actio sub disjunctione ponitur, tanquam proxima causa hujus censuræ, *docere vel retinere*. Unde colligitur, si scienter doceat, quamvis non retineat, id est quamvis nihil positive cooperetur quasi ad tuendum vel defendendum hujusmodi religiosum, ut in suis scholis permaneat, incurere hanc censuram. Sed interrogari potest, quid facere teneatur hujusmodi Doctor, si dum publice docet, sciat adesse hujusmodi religiosum inter alios. Respondetur ex communi sententia, illum posse et debere per vim expelli, quia secundum jus non potest permitti ibi adesse; ergo ipsummet jus præbet facultatem illum expellendi per vim. Opinor tamen neque magistrum (si aliunde jurisdictionem non habet) neque aliam personam privatam, posse sua auctoritate hanc vim inferre, quia non est superior; quanquam enim per modum defensionis possit sine effusione sanguinis, vel magno scandalo, aut coactione, procurare ut exeat, quando tamen hoc non satis fuerit, ad superiorem scholarum pertinebit vim inferre efficacem, omnino compellendo, ut exeat. Quod si Doctor suam diligentiam adhibuit, non arbitror teneri ad relinquendum suum munus, ne alter audiat, quia jam tunc non proprie dicitur scienter eum docere, sed docere alios, illum tolerare vel permittere. Item, quia dum lex illa requirit, ut scienter id faciat, a fortiori postulat ut faciat voluntarie, nam scientiam non requirit nisi propter perfectionem voluntarii.

41. Rursus ex alio membro sequitur, si aliquis Doctor præsumat hujusmodi religiosum suis scholis retinere, quamvis illum non doceat medicinam aut leges, incurere hanc censuram, quia textus sub disjunctione loqui-

tur; ergo quælibet illarum actionum sufficit, et ita omnes intelligunt.

42. *Quid sit religiosum in scholis retinere.* — *Quam penam incurrant hi magistri docentes religiosum qui habitum retinet.* — Sed interrogabis, quid sit retinere? Respondeo, in rigore significare concursum aliquem positivum, vel influxum, sive sit rogando, sive consulendo, sive defendendo sua auctoritate et favore, vel multo magis aliqua violentia. Per solam autem negationem expellendi non dicitur quis retinere, nisi fortasse ex officio ad hoc teneatur, et propter ejus negligentiam talis apostata ibi detineatur. Quod potius ad rectores, quam ad Doctores spectat; si vero rector ipse non sit Doctor, non existimo incurere hanc censuram, quia textus solum de Doctoribus et magistris loquitur. Tandem inquiri potest, quam censuram incurrant hujusmodi Doctores et magistri, si hujusmodi actiones faciant circa religiosum, qui non dimisit habitum. Respondeo in primis certum esse non incurere hanc, quia deest prima conditio in textu posita, ut bene docent Cajetanus et Navarrus contra Sylvestrum et alios. Addit vero et Navarrus, eos incurere excommunicationem c. Nuper, participando in crimine criminoso; quod ad summum procedit supposita excommunicatione religiosi ex aliis capitibus supra tactis, et denunciatione, de quo supra dictum est.

43. *Excommunicatio contra sepelientes corpora hæreticorum.* — Decima quinta excommunicatio sumitur ex cap. 2 de Hæreticis, in 6, ubi excommunicantur, *qui scienter presumunt corpora hæreticorum, credentium, receptatorum et defensorum eorum Ecclesiasticæ tradere sepulturæ.* De qua censura videri possunt dicta circa primam Bullæ Cœnæ, ubi hos terminos, *credentes, receptatores, etc.*, in particulari declaravimus. Ex professo vero hunc textum et materiam ejus tractavimus disput. 12 de Excommunicatione, sect. ultima, et infra disputat. ultima de Suspensione, sect. 2, attingemus alias pœnas, quas in similibus casibus clerici excommunicatorum vel usurariorum corpora sepelientes incurunt.

Excommunicatio contra rectores aut dominos temporales impediētes promotionem officii Inquisitionis.

44. *Cap. Ut Inquisitionis, de Hæret., in 6.* — *Prima actio prohibita.* — Decima sexta excommunicatio sumitur ex cap. Ut Inquisitionis, de Hæret., in 6, in quo aliquæ leges

feruntur ad promovendum Inquisitorum officium pertinentes. Prima est, ut domini et gubernatores temporales quorumcumque locorum Inquisitoribus pareant, et ab eis requisiti ad hæreticorum, credentium, fautorum, receptatorum et defensorum eorum capturam diligenter intendant. Secunda, ut iidem domini temporales, et rectores et officiales eorum statim, et sine mora, omnique appellatione postposita, condigne puniant hujusmodi hæreticos per Inquisitores condemnatos de hæresi, ipsorumque jurisdictioni commissos. Tertio prohibet eosdem dominos et judices temporales eorumque officiales, ne de hoc crimine hæresis cognoscere aut judicare audeant, nec carcere detentos liberare sine Inquisitoris licentia. Quarto mandat, ne executionem sibi a Diocesano vel Inquisitoribus injunctam facere prompte se adimplere detrectent, prout ad suum spectat officium. Quinto eisdem præcipitur, ne Diocesanorum aut Inquisitorum judicium, sententiam seu processum directe vel indirecte impedire præsumant. Et deinde subjungitur: *Si quis autem de prædictis potestatibus, vel dominis temporalibus, rectoribus, vel eorum officialibus, seu ballivis, contra prædicta fecerit, aut præfato fidei negotio præfatis Diocesano, Episcopo, vel Inquisitoribus incumbenti se opponere forte presumpserit, excommunicationis se noverit mucrone percussum.*

45. *Sylvest. dictum improbat.* — Ad cujus expositionem solum oportet, ut singulæ particulæ attente ponderentur, scilicet verbum *presumpserit, directe vel indirecte*, et similes, quæ in aliis casibus sæpius jam explicatæ sunt. Unum vero, quod Sylvester adjungit, *Excommunic., 9, casu 28, num. 58*, mihi non placet, videlicet si temporalis potestas, aut rector se opponat Inquisitori, vel Diocesano hoc munus fidei exercentibus, eosque impediatur in progressu sui muneris, non fovendo heresim aut persequendo fidem, sed ob inimicitias et odium talis personæ Inquisitoris vel Episcopi, non incurere hanc censuram. Falsum enim hoc est, quia lex illa non excommunicat facientes illa, hæc vel illa intentione, sed simpliciter facientes. Item, quia licet aliquis impediatur hunc progressum ex amore alicujus personæ, vel ob lucrum, et non in odium fidei, nihilominus incurreret: ergo similiter. Item, quia textus dicit, *directe vel indirecte*; item dicit, *aliquatenus impedire*; ille autem vere impedit aliquo modo, ut supponimus; ergo quod non faciat tam perversa

intentione, non excusat a censura. Tandem in his omnibus, in quibus potestates temporales præcipiuntur favere jussioni Inquisitorum et Diocesanorum, intelligendum est, quando Episcopus et Inquisitor inter se non discordant, nam si contraria præciperent, supersedendum esset, ut Cajetanus, Navarrus et omnes docent, nisi ubi jam ex declaratione Pontificis constaret, primum et ordinarium progressum in his causis ad munera Inquisitorum pertinere, Diocesanum vero solum habere posse suffragium suum in tali consilio; tunc enim judicio tribunalis standum est, ejusque mandato parendum.

46. *Extensio ejusdem excommunicationis.* — *Notandum.* — Postea vero additur in eodem textu excommunicatio contra omnes, qui scienter dederint auxilium, consilium vel favorem in prædictis. Quæ generaliter comprehendit omnes personas aliquid ex illis tribus facientes, quæ tria sæpe in superioribus declarata sunt. Ac tandem de omnibus additur, quod quicumque in hac excommunicatione per annum duraverit, animo obstinato, tanquam hæreticus condemnatur. Quam rem supra in generali doctrina explicatam reliquimus. Quamobrem solum superest advertendum, quod Cajetanus bene notavit, quamvis hæc censura ex vi hujus textus reservata non sit, cavendum tamen esse his omnibus personis, ne dum officio Inquisitorum resistunt, hæreticorum fautores fiant; nam tunc jam incident in Bullam Cœnæ Domini, et eo titulo in excommunicationem reservatam. Quando autem hujusmodi resistentia vel inobedientia sufficiat, ut quis dicatur hæresi favere, ex circumstantiis, effectibus ac modo operandi colligi poterit, et in ordine ad forum conscientie multum pendet ex intentione operantis.

Excommunicatio contra mandantem aliquem interfici per assassinos.

47. *Cap. 4 de Homicid., in 6.* — *Assassini qui sint.* — Decima septima excommunicatio sumitur ex cap. 4 de Homicidio, in 6. Ubi excommunicantur omnes, qui aliquem Christianum per Assassinos interfici mandaverit, sive sequatur mors, sive non sequatur, præter alias pœnas, quæ contra eosdem ibi imponuntur. Deinde vero additur extensio per hæc verba: *Aut eos receptaverit, seu defenderit, vel occultaverit.* Et circa priorem partem primo oportet intelligere quid Assassinorum

nomine significetur. Nam vulgo, præsertim in Italia, dici solent assassini, publici latrones viarum, qui ad deprædandos homines, illos interficiunt; vel proprius illi, qui ob pecuniam acceptam officium assumunt interficiendi aliquem; atque de his videtur loqui hic textus in superficie sumptus. Non tamen in hoc sensu hic sumitur illa vox, sed ut est nomen proprium cujusdam nationis, et gentis infidelis, qui usum habent assumendi hoc officium interficiendi alios ex præcepto sui domini, quales esse quosdam Syriæ homines, refert Volaterranus, lib. 11 Historiæ, c. de Sectis Syriæ, et plura de his congerit Covarruvias, lib. 2 Variar., c. 20, num. 9 et 10, ubi hunc textum exponit, et plures auctores refert ita hunc textum interpretantes, quos etiam sequitur Navarrus, num. 136, et colligit Covarruvias ex illis verbis: *Cum nonnulli magnates taliter periri formidantes, coacti fuerint securitatem ab eorumdem Assassinorum domino impetrare, sicque ab eo non absque Christianæ dignitatis opprobrio redimere quodammodo vitam suam.* Significatur enim his verbis hos esse infideles, habereque temporalem dominum, sub quo huic muneri incumbunt. Optima etiam conjectura est, quod hæc excommunicatio non fertur in ipsos mandatarios, seu Assassinos, sed tantum in mandantes, quia, cum illi sint infideles, non sunt capaces talis pœnæ; alioqui non minus ipsi, quam mandantes excommunicati fuissent. Ideoque excommunicatio hæc fertur, non solum propter homicidium, sed etiam propter solum mandatum, quia tale mandatum atrocissimum reputatur, et cedere in magnam infamiam Christiani nominis; imo quando mandans est persona Ecclesiastica, tot pœnæ ibi contra illam accumulatur, ut credibile non sit propter solum delictum mandandi occidere alium per quoscumque homines pecunia conductos illas ferri; nam ipso facto incurrit sententiam depositionis a dignitate, honore, ordine, officio, et beneficio, et tanquam Christianæ religionis æmulus a toto Christiano populo perpetuo diffidatus esse dicitur. Ex quo colligit Covarruvias hujusmodi mandantem, si sacerdos sit, ipso facto amittere privilegium clericale; at non opinor amittere tale privilegium, usque ad degradationem realem. De qua re infra in suis locis dicemus.

48. *Contra locantes domum usurariis.* — Decima octava sumitur ex c. 4 de Usuris, in 6. Ubi prohibetur, ne usurariis alienigenis quispiam locet domum, vel sub alio titulo

quocumque concedat. Et contrarium facientes, si sint personæ Ecclesiasticæ Episcopis inferiores, excommunicantur; laici enim non excommunicantur ibi ipso facto, sed per censuras Ecclesiasticas a suis superioribus compellendi dicuntur. Episcopi autem, et superiores suspenduntur; propter quod textum hunc in materiam de suspensione declarandum relinquimus.

Excommunicatio contra concedentes repræsalias adversus personas Ecclesiasticas.

49. *C. unic. de Injuriis, in 6.* — *Repræsalix quæ sint.* — *Objectio.* — *Solvitur.* — Decima nona sumitur ex c. unico, de Injuriis, in 6, ubi prohibetur, ne contra personas Ecclesiasticas, pignorationes, vel repræsalias concedantur. Et subditur: *Illi autem qui contra fecerint, nisi præsumptionem hujusmodi revocaverint intra mensem, si personæ seculares fuerint, sententiam excommunicationis incurrant* (nam contra universitatem interdictum fertur, de quo suo loco). Ut autem hoc intelligatur, est advertendum, repræsalias dici potestatem alicui concessam, ut pro re ab alio subrepta, vel pro damno sibi illato, possit auctoritate sua, impune æquivalentem accipere ab alia tertia persona, quæ in hoc pro altera gravatur, etiam illi vim inferendo, seu quasi privatum bellum, si necesse sit. Quæ concessio interdum potest esse justa, si ab habente potestatem, ex legitima causa, et legitime cognita, ac judicata fiat; tunc etiam usus ejus justus erit, si debito modo, atque intentione fiat. In prædicto ergo textu prohibetur sub excommunicatione, ne hujusmodi repræsalias contra Ecclesiasticas personas conferantur. Et quoad hanc partem cessat quæstio, an intelligendum hoc sit etiam de repræsalis justis, quia eo ipso quod conferantur contra personas Ecclesiasticas, injustæ erunt, cum fiant et contra jus, et a non habente potestatem. Dices: ergo, si detur alicui facultas accipiendi a clerico debitore bona æquivalentia suo debito, incurritur hæc censura. Respondetur negando consequentiam; illæ enim non sunt repræsalias, ad quas necessarium est, ut unus pro alio gravetur, propter aliquem modum pignorationis, ut in eodem textu dicitur, et Glossa ibi notat, et alii etiam Summistæ; quod autem aliquis pro suo debito gravetur, per se non est malum, si aliæ circumstantiæ debitæ serventur; et ideo illa non est materia hujus censuræ.

50. *Exequentes has repræsalias etiam per extensionem comprehenduntur.* — Deinde prohibetur executio talis concessionis circa personas Ecclesiasticas, seu bona eorum, etiam per extensionem, ut in textu dicitur. Et sensus est, quod, licet repræsalias concedantur contra civitatem, verbi gratia, in qua sunt personæ Ecclesiasticæ, non debent executioni mandari circa tales personas, vel bona earum, quia illa est extensio prohibita in textu. Propter quod dicit ibi Glossa, concessionem prohiberi superioribus, extensionem inferioribus. Et procedit prohibitio etiamsi alias repræsalias sint justæ respectu aliorum, quia textus generaliter loquitur, ut advertit Navarrus, 136.

51. *Conditio hujus excommunicationis exponitur.* — *Mensis diversimode computandus, in illis duabus actionibus.* — Tandem fertur excommunicatio non simpliciter, sed sub illa conditione, *Nisi infra mensem*, etc. Quam limitationem Glossa ibi, et Sylvester, *Excomm.*, 9, num. 63, intelligunt, dummodo intra illum mensem ad executionem concessionis non procedatur. Sed non est, cur pœnalem legem extendamus præter verborum proprietatem. Simpliciter ergo tempus illud necessarium est, ut incurratur censura; cum proportionem tamen applicandum. Nam post concessionem datur illud tempus, ut revocetur, et nisi ita fiat, incurritur excommunicatio; ergo licet intra illud tempus ad executionem procedatur, nondum est consummata contumacia contra hanc legem, ut censura incurritur. Nec satis est, quod talis executio sit contraria huic legi, aut quod ex illa possint sequi incommoda personis Ecclesiasticis, quia lex noluit hæc omnia per censuram ipso jure latam cohibere, nisi cum illa temporis amplitudine. Post executionem vero inchoatam datur illud tempus unius mensis, non tantum ad cessandum, sed etiam ad restituendum, seu satisfaciendum damnum illatum, quia præsumptio executionis non revocatur per solam cessationem absque reparatione damni illati. Et ideo computatio hujus mensis in illis duabus actionibus ab illarum initio respective facienda est. Nam superior, ab eo die quo talem licentiam concessit, debet computare mensem, ut infra illud revocare teneatur; et, nisi intra hoc tempus id faciat, censuram incurrit, etiamsi executio inchoata non sit; inferior vero computare debet ab eo die, quo executionem inchoavit, sive concessio multo, sive brevi tempore præcesserit. Ipse enim non in-

currit censuram propter elapsam mensem a concessionem, si executio facta non est, quia nondum ipse deliquit contra hanc legem; neque etiam per ipsam executionem statim incurrit, quia cum eadem proportionem spatium mensis illi conceditur, ut respiscat.

52. Vigesima excommunicatio sumi potest ex c. Felicis, de Pœnis, in 6, ferturque contra eos, qui personam Cardinalis hostiliter audent invadere. Sed hæc sufficienter explicata est in censuris Bullæ, sub quibus jam continetur.

SECTIO V.

Quæ excommunicationes non reservatæ sint in libris Clementinarum ipso jure latæ.

1. *Clement. unica de Sequestratione.* — Prima excommunicatio in hoc ordine ponitur a Navarro ex Clement. unica de Sequestratione possess. et fruct. Ubi statuitur, ut in casibus beneficialibus, si una definitiva sententia apud Sedem Apostolicam contra possessorem proferatur, qui prius per triennium pacifice non possedit, fructus beneficii sequestrentur per Ordinarium, ut ei, qui tandem vicerit, serventur. Et deinde subjungitur excommunicatio ipso facto in eum, qui præsumpserit hujusmodi sequestrationem impedire, aut bona sic sequestrata occupare. Hunc vero casum ait Cajetanus, cap. 43, esse de raro contingentibus; et ideo nihil circa illum dicit; sed solum advertit circumstantias litteræ esse expendendas. Quod videtur dixisse propter verbum *præsumpserit*, et verba *impedire et occupare*, et similia, quæ sæpe sunt tacta, et eorum proprietates explicata. Potest tamen quispiam dubitare, cur hic casus raro contingere dicatur, cum hujusmodi lites, et sequestrationes frequentes sint, quas etiam sæpe accidit impediri, etc. Respondetur ex Navarro, num. 137, factum quidem non esse rarum, sed usum hujus juris. Ordo enim hic præscriptus est, ut post talem sententiam latam apud Sedem Apostolicam, sequestratio fiat per Ordinarium loci; hoc autem hodie non servatur, sed fit etiam sequestratio auctoritate Papæ per Auditores Rotæ; et ideo si talis sequestratio impediatur, vel bona sic sequestrata usurpentur, non incurritur hæc censura, quia non impeditur sequestratio, quæ hic præcipitur, et consequenter non violatur hæc lex. Ad quod ponderanda sunt illa verba: *Si quis autem sequestrationem hujusmodi*, etc. Nunc autem in

hujusmodi casu incurri solet excommunicatio ab homine, quam iudex qui sententiam tulit, et executionem ejus mandat quantum ad hunc effectum, imponere solet. Et ideo de censura hac plura non dicemus; sed videri possunt ibi Glossa, Panormitanus et alii.

2. *Secunda excommunicatio.* — Secunda sumitur ex Clementina 4 de Sepulturis. Et comprehendit quatuor casus pertinentes ad sacrilegium, in tradenda sepultura commissum. Primus est contra eos, qui tempore interdicti corpora mortuorum sepeliunt in loco sacro in casibus non concessis a jure. Secundus contra eos, qui publice excommunicatis similem sepulturam præbent. Tertius similis de publice interdictis. Et quartus de publice usurariis. Ex quibus casibus secundum et quartam exposuimus supra, disput. 12, sect. ultima; alios vero tractabimus in materia interdicti; et ideo nihil hic addere oportet.

3. *Tertia excommunicatio.* — Tertia sumitur ex Clement. 4 de Decimis, quæ specialiter fertur contra religiosos occupantes decimas, vel earum solutionem impediens in casibus ibi prohibitis. Est autem advertendum ibi prius ferri censuram suspensionis ab officio, administratione, et beneficio. Pro his vero religiosis, qui administrationem aut beneficium non habuerint, additur excommunicationis poena. Et ideo textus hic magis directe pertinet ad materiam de suspensione, et in disp. ult. illius, sect. ult., tractabitur.

Excommunicatio contra monachos, et canonicos regulares, qui ad curias principum sine licentia accedunt, aut arma intra claustra tenent.

4. *Clement. Ne in agro, de Statu monachor.* — *Prima excommunicatio hujus Clement. exponitur.* — De quibus monachis sit sermo in hac Clement. — Quarta sumitur ex Clement. *Ne in agro, de Statu monach.*, quæ virtute duas continet in § Quia vero. Prima est contra religiosos, qui suavi jugo regularis observantiae abjecto per curias principum vagando discurrunt, pensiones, seu alimenta a Prælatibus extorquentes per vim, vel gravem metum, ut ibi latius narratur. Et generaliter prohibetur, ne monachi, aut canonici regulares administrationem aliquam non habentes, ad curias principum absque speciali suorum Prælatorum licentia se conferre præsumant. Et subditur: *Quod si ad suis Prælatibus, aut monasteriis damnum aliquod*

inferendum, ad dictas curias se conferre præsumpserint, excommunicationis sententiam eos incurrere volumus ipso facto. Ubi adverte hanc censuram specialiter ferri in monachos, et canonicos regulares; unde constat non omnes religiosos comprehendendi, sed illos tantum, qui proprie monachi vocantur: tum quia verba restringenda sunt; tum etiam quia alias non oportuisset specialiter nominare canonicos regulares, cum constet illos religiosos esse. Imo Angel., verb. *Excommunicatio*, 7, casu 28, hoc limitat ad monachos nigros, cui videtur ob stare, quod textus absolute, et sine limitatione loquitur. Ideoque Abbas ibi dixit, num. 49, *monachi cujuscumque habitus.* Quod sequitur Sylvester, *Excommunicatio*, 9, n. 78. Nihilominus, si textus atteate legatur a principio, loquitur tantum de monachis nigris, et omnia, quæ usque ad illum § Statuit, ad illos solos diriguntur, et in hoc ipso § Quia vero, sic inchoat: *Quia vero nonnulli monachorum ipsorum;* refert ergo sermonem ad eosdem; ergo, licet postea non repetat determinationem illam, de illis tantum statuit legem. Nec est extensio ad alios faciendi propter rationis similitudinem, quia, ut sæpe dixi, in materia pœnali hæc non sufficit, neque etiam similitudo satis probari potest in omnibus, quæ ad legem ferendam movere possunt.

5. *De qua administratione loquitur Clement.* — Additur vero limitatio quoad has personas, scilicet, *Administrationem aliquam non habentes.* Quæ verba de administratione temporalium fructuum, non spiritualium officiorum intelligunt Cardinalis, ibi, et Angelus. Sed non video cur hanc limitationem adhibeant, cum textus dicat, *non habentes administrationem aliquam*, id est, nullam habentes; ergo, si habuerint aliquam, quæcumque illa fuerit, non comprehenduntur. Censeo igitur illa verba generatim sumenda esse, ut indicant Glossa, et Panormitanus ibi, et rationem reddunt, quia ob administrationem sæpe necesse est ire ad curias principum. Quæ ratio, licet regulariter procedat in administratione temporalis, tamen ex accidenti habet locum in spirituali, ut experientia constat. Sylvester autem indicat, limitationem hanc, licet ponatur in illo textu in clausula prohibitionis, non tamen in clausula, ubi fertur censura. Sed hoc non refert, quia eodem textu de eisdem personis Concilium loquitur. Et ideo fortasse Navarrus dixit, hæc censura comprehendendi tantum simplices religiosos, id est, nec jurisdictionem, nec administratio-

nem habentes. Est autem obscurum in textu, an illa determinatio addatur solis canonicis regularibus, vel etiam monachis; tamen cum satis commode possit ad utrosque referri, et id pertineat ad mitiorem interpretationem legis pœnalis, et ratio limitationis sit eadem in utrisque, hic sensus preferendus videtur.

6. *Materia hujus prioris excommunicationis quæ.* — *Objectio.* — Secundo circa materiam, seu causam hujus censuræ advertendum est, non satis esse conferre se ad curiam principum, nisi id faciant, *ut suis Prælatibus, aut monasteriis damnum aliquod inferant*, ut in textu præscribitur. Quare licet quis sine facultate Prælati illuc se conferat, et in eo graviter peccet, si tamen cum illa intentione, seu ad illum finem non eat, non incurret hanc censuram. Dices: ergo e contrario, si habeant licentiam eundi ad alia negotia, licet eant eo fine damnificandi, non incurrunt hanc censuram. Respondetur cum communi sententia Glossæ, Panormitani, Cardinalis, et aliorum ibi, quam sequuntur Angelus, Sylvester, Cajet., Navarrus, et alii, negando consequentiam, quia in clausula, qua fertur hæc excommunicatio, nulla fit mentio eundi cum licentia, vel sine illa, sed tantum eundi ad illum finem. Ex quo inferunt iidem auctores, censuram hanc propter talem accessum immediate contrahi, sive sequatur effectus, sive non, quia causa principalis, et materia censuræ non est damnificatio, sed ipse accessus cum animo damnificandi. Necessarium tamen erit, quod saltem ad curiam perveniat; non enim satis est exire de monasterio cum tali intentione; imo si in itinere intentionem mutet, et postea alio animo curiam intrat, non incurret hanc censuram. E contrario autem, si accessus ad curiam factus esset bona intentione, postea vero mutato animo vellet monachus ibi esse, vel permanere ut damnum inferret, ex tunc incurreret; nam quod præcipue hic prohibetur, non tam est accessus ratione itineris seu motus, quam ratione existentiae, seu assistentiæ in curia ad illum finem.

7. *Quid si accedat animo damnificandi alias personas, aut religionem aliam.* — *Quid si animus sit damnificandi totam suam religionem, aut Generalem.* — *Objectio.* — *Solutio.* — Sed quid si accedat cum animo damnificandi aliam personam extraneam, vel alium religiosum ejusdem monasterii, qui non sit Prælati? Respondetur non incurrere, quia textus dicit: *Ut suis Prælatibus, vel mo-*

nasteriis damnum aliquod inferant. Quia potius intelligo illud relativum, *suis*, proprie, et distributione accommodata sumendum esse; ita ut si monachus accedat ad curiam animo damnificandi aliud monasterium suæ religionis, non tamen suum, vel Abbatem similiter non suum, sed alterius domus, non incurrat hanc censuram propter relativum *suis*. Video posse exponi *suis*, id est, suæ religionis; tamen ille non est proprius et rigorosus sensus, qui in materia pœnali tenendus est, quia illud relativum est reciprocum, et ad eandem personam dicitur habitudinem. Sed quid si eat ad inferendum damnum non proprio Abbati, sed Generali, vel non suo monasterio, sed soli religioni? Respondetur in utroque casu incurrere. In priori, quia ille etiam est Prælati suus vere et proprie, et ideo comprehenditur. In posteriori autem, tum quia damnum religionis totius, etiam est proprium detrimentum sui monasterii, et fortasse majus; tum etiam quia qui prohibet damnum inferri parti, multo magis toti, præsertim quando damnum totius non potest in damnum partis non redundare. Dices: ergo eadem ratione, si monachus eat, ut damnum inferat cuilibet religioso sui monasterii, incurreret, quia damnum cujuslibet membri seu religiosi, redundat etiam in damnum totius monasterii. Respondetur negando consequentiam, quia per se damnum particularis personæ non redundat in damnum religionis, seu monasterii secundum suam communitatem; quod si aliquando id contingat, accidentarium censetur. Quod patet; nam damnum personale Prælati potest in damnum totius monasterii redundare; et nihilominus exprimitur, quia non est directe contra monasterium; ergo signum est, hic non agi de damnis aliarum personarum privatarum, seu particularium.

8. *Secunda censura ejusdem Clement. contra monachos intra claustra arma tenentes.* — Altera causa seu extensio hujus censuræ habetur in fine ejusdem §, his verbis: *Præfata quoque sententiæ monachos intra septa monasteriorum sine licentia Abbatum suorum arma tenentes, decernimus subjacere.* Quæ verba de eisdem monachis, de quibus præcedentia exposuimus, intelligenda opinor. Et quia hic non adduntur canonici regulares, illos non comprehendit, ut notat Glossa communiter recepta. Circa causam autem censuræ notanda sunt singula verba. Nam *arma* comprehendunt tam defensiva, quam offensiva, quia textus indefinite loquitur. Oportet tamen,

ut sint proprie arma, id est, instrumenta per se instituta et arte facta ad usum bellicum sive publicum, sive privatum; nam instrumenta quasi naturalia, quibus homo uti potest ad offendendum, ut lapides, ligna, etc., non significantur illa voce, *arma*, communi usu, nec videtur esse hæc mens institutionis, neque est, cur rigorem ample interpretemur. Ita tenet ibi Gloss., quam sequuntur Sylvest. et Navarr. ubi supra, licet Panormitanus et Angelus aliud sentiant. Præterea notandum est verbum illud, *intra septa monasterii*; non enim requiritur, ✓ habeat intra cellam, nec sufficit habere extra totum monasterium, etiamsi in alio habeat, quia, cum de monasterio loquitur lex, intelligit de suo, sicut in superiori. Intra septa autem monasterii censetur contineri ex omnium sententia totum illud loci spatium, extra quod sine licentia Prælati exire non licet. Tandem ponderandum est verbum illud, *præfatæ sententiæ*, ut intelligamus fieri contra delinquentes ex præsumptione, ut declarat verbum *præsumperint*, prius positum. Ut hinc verum habeat, quod Cajetan., Navarr. et alii notant, si contingat per oblivionem aut bonam fidem, veram vel saltem existimatam, hæc habere, excusetur nihilominus hæc censura.

Contra impediētes visitatores monialium in suo munere.

9. *Clement. Attendentes, de Statu monach.* — *Quæ admonitio prærequiritur.* — *Quando faciēda.* — *Resipiscere quid.* — Quinta sumitur ex Clementina *Attendentes*, de Statu monach., ubi circa visitationem et visitatores monialium multa disponuntur. Et postea subjungitur: *Si qui vero visitatores ipsos in præmissis vel aliquo præmissorum impedire præsumperint, nisi moniti resipiscant, ipso facto excommunicationis sententiam in se noverint incururos.* Ex quibus verbis constat, hanc excommunicationem quoad personas esse generalem. Quoad actionem vero in communi esse unam propter quam incurritur, scilicet impedire; in virtute autem esse multiplicem juxta varias res ibi præscriptas, quibus potest impedimentum apponi, quæ ibi legi possunt. Quid autem proprie sit impedire, sæpe est in superioribus expositum. Illa etiam verba: *Nisi admoniti*, etc., superius exposita sunt. Opinamur enim, quoties jus requirit admonitionem, non solum ad tollendam ignorantiam, sed ad tollendam præsumptio-

nem et pertinaciam, intelligendam monitionem canonicam, quæ trina sit vel una pro trina, etiamsi non requiratur ad incurrendam excommunicationem ab homine, sed a jure; sufficere tamen generalem vel particularem, cum de hoc jus nihil distinguat. Ponderandum autem est verbum *resipiscant*, nam ex vi illius, vera est sententia Glossæ ibi, necessarium esse, monitionem fieri post impedimentum positum, quia resipiscere supponit jam delictum commissum; et ideo necesse est, ut postquam aliquis impedire incipit, moneatur ut desistat; fortasse tamen sufficit, ut una monitio postea fiat, si aliæ præcesserunt, quia hoc satis est ad proprietatem illorum verborum tenendam. Debet autem talis monitio fieri a tali visitatore, ut notant Sylvest. et Angelus, casu 39, et est textui consentaneum, et rationi, quia talis monitio debet esse juridica, et consequenter a superiore facta; in ea autem causa visitator est proprius superior. Denique resipiscere in proposito erit, et cessare ab actione impediendi, et auferre impedimentum positum, si aliquo modo permanens esse poterat; ita ut, quantum est ex se, visitatio æque libere ac antea fieri possit.

10. *Contra fœminas assumētes statum beguinarum, Clement. 1 de Religiosis domibus.* — Sexta sumitur ex Clement. 1 de Religiosis domibus, ubi contra quasdam fœminas, quæ beguinæ dicebantur, excommunicatio fertur, si talem statum profiteantur, vel in eo perseverando, vel illum de novo assumendo, et extenditur ad religiosos, qui hujusmodi fœminis in hoc negotio auxilium, consilium aut favorem præbent. De qua nihil est dicendum, quia ad usum nihil inservit. Nam, ut in fine ejusdem textus dicitur, per hoc non prohibentur fœminæ honestæ, quin et votum continentiae emittere, et divino servitio, in suis domibus et privatam vitam agentes, se emancipare possint, etiamsi fortasse simili habitu utantur. Quod tamen cavere deberent, si eis constaret de habitu beguinarum. Unde constat hic non comprehendi eas, quæ dicuntur Tertiariæ S. Francisci, aut similes, quæ sub regula tolerata vivunt.

Contra personas matrimonium sacrilege contrahentes in quinque casibus.

11. *Clementin. unica de Consanguinitate et affinitate.* — *Prima actio prohibita sub hac censura.* — *Corollarium.* — Septima excommunicatio sumitur ex Clementin. unica de

Consanguinitate et affinitate, ubi propter matrimonium sacrilege contractum contra varias personas excommunicatio fertur, quæ neque quoad culpam in matrimonio contrahendo commissam, neque quoad personas universalis est; sed nonnullos tantum casus ibi expressos, et personas, ad quas illi pertinent, complectitur. Prima ergo causa illius censure est contrahere matrimonium cum consanguinea in gradibus a jure prohibitis. Secunda, contrahere cum affine intra eosdem gradus. Tertia, cum monialibus matrimonium contrahere, quæ comprehendit utrumque contrahentem. Quarta, si religiosus matrimonium contrahat. Quinta, si clericus in sacris contrahat matrimonium. Aliqui addunt sextam, scilicet celebrare hujusmodi matrimonia prohibita inter ipsos contrahentes; sed hæc non habetur in textu, ut infra dicam. Igitur extra illos quinque casus non contrahitur hæc censura, etiamsi aliis modis contingat fieri matrimonium prohibitum, sive cum impedimento irritante, sive cum prohibente tantum, quia lex pœnalis non extenditur ultra casus in ea expressos. Et ita docent omnes interpretes ibi, et Summistæ. Quibus adde, quod licet contrahendo cum infideli, ex illo capite non incurratur hæc censura, tamen si esset cum consanguineo vel affine, ille qui Christianus est, hanc incurrit censuram, quamvis conjux infidelis non contraheret illam, quia non est capax, neque ad illam spectat lex Ecclesiæ de gradibus prohibitis; pertinet autem ad fidelem etiam respectu infidelis.

12. Sunt tamen expendenda singula illa verba: *Consanguineos, affines*, etc., nam consanguinei intelliguntur intra quartum gradum ex jure communi ex cap. Non debet, de Consanguinitate et affinitate; et Concilium Tridentinum, sess. 24, c. 5 de Reform. matrim. Affinitas vero quædam contrahitur per licitam copulam matrimonialem; et hæc ad eosdem gradus extenditur. Alia vero contrahitur per copulam illicitam, et hæc jam nunc non extenditur ultra secundum gradum, ex eodem Tridentino supra, c. 4, et in eisdem habet nunc locum hoc jus. Monialis vero et religiosus communiter dicitur esse, qui tacite vel expresse professionem emisit in religione approbata. Nunc vero extendendum est ad quemcumque verum religiosum, quacumque ratione constituatur, ut jam sæpe in superioribus tactum est, et in proprio loco et materia, Deo dante, latius declarabimus. De clerico autem in sacris, quis dicatur, satis constat.

13. *Quælibet ignorantia non affectata excusat hanc censuram.* — Deinde notandum est verbum illud, *scienter*, quod excludit ignorantiam etiam culpabilem non solum facti, ut omnes fatentur, sed etiam juris, ut verior tenet opinio, dummodo non sit affectata. Primum patet, quia alias nihil operaretur verbum illud, *scienter*, nam ignorantia invincibilis semper excusat a censura. Glossa tamen ibi dicit requiri ignorantiam probabilem; subjungit vero affectatam non sufficere; unde videtur sub probabili omnem non affectatam includere; nam alias insufficienter numerat ignorantias. Statim vero destruit hunc sensum, et ideo potius sub ignorantia affectata videtur includere omnem culpabilem. Sed improprie utitur voce, et falsum etiam dicit, ut ratio facta probat. De ignorantia autem affectata verum est esse excipientem, quia hæc moraliter æquiparatur scientiæ; imo semper includit aliquam cognitionem saltem dubiam; nam qui vult ignorare, jam intelligit fieri posse (v. gr., in materia in qua versamur) ut interveniat tale impedimentum consanguinitatis vel affinitatis, etc., et ideo non potest dici simpliciter ignorare, etiamsi id velit.

14. *Etiam juris.* — De ignorantia autem juris, id est, quando quis ignorat gradum consanguinitatis esse prohibitum, aliqui existimant non excusare, quia non tollit, quominus *scienter* quis contrahat cum consanguinea. Ita Glossa ibi, ob aliam rationem, quia ignorantia juris non excusat, juxta regul. Ignorantia, 13 de Regul. jur., in 6; sequitur Antoninus, 3 part., tit. 24, c. 43; Sylvest. *Excommun.*, 9, num. 76; et Panormitanus ibi, num. 2. Sed illud principium et limitatione et declaratione indiget; interdum enim ignorantia juris potest esse invincibilis; et male applicatur, quia ignorantia aliquo modo culpabilis potest hic excusare a censura, licet non excuset a culpa. Quare opposita sententia verior est, quam insinuat Navarr., cap. 27, n. 144. Nam, si ignorantia facti excusat, etiamsi probabilis non sit, non est cur ignorantia juris non excuset; illa enim sola ratio Glossam movebat. Et præterea falsum est tunc hominem operari *scienter*, quia hoc non est intelligendum de operatione materiali tantum, sed de operatione morali ut mala vel bona; et hoc modo qui operatur ex ignorantia juris, non operatur *scienter*. Præterea, quando lex punit solum eum, qui scienter facit, requirit dolum et malam fidem in illo, ex l. Sed etsi lege,